

ПРОГНОЗУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

FORECASTING THE PROSPECTS FOR DEVELOPING LEGAL COMPETENCE OF THE TEACHING STAFF OF ECONOMIC COLLEGES

У статті здійснено освітньо-прогностичне прогнозування перспектив професійного розвитку педагогічних працівників фахових коледжів через призму розв'язання проблем сучасної освітньої практики. Стратегічним завданням у розв'язанні проблем оптимізація мережі закладів ФПО та балансу спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у закладах ФПО, визначено необхідність оптимізації мережі коледжів за критерієм профільності, перспективи якої пов'язані зі створенням вузькопрофільних коледжів, потужних освітніх центрів, які здійснюють професійну підготовку та підвищення кваліфікації фахівців спеціальностей однієї (можливо, кількох споріднених) галузей знань. У контексті розв'язання проблеми низької ефективності професійного розвитку педагогічних працівників коледжів запропоновано започаткування освітньо-професійних програм підготовки педагогічних працівників закладів ФПО (галузь знань «01 Освіта/Педагогіка», спеціальність «015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)» для поповнення педагогічних колективів коледжів фахівцями за кваліфікацією, наприклад, «викладач економічних дисциплін», «викладач сільськогосподарських дисциплін» тощо; розроблення та затвердження професійних стандартів для посад педагогічних працівників закладів ФПО, що буде сприяти посиленню правового компонента професійної діяльності педагогічних працівників закладів ФПО; введення правового компонента у зміст підвищення кваліфікації педагогічних працівників задля створення безпечного освітнього середовища в економічних коледжах, підвищення результативності правового виховання студентів і, в цілому, якості освітнього процесу.

Ключові слова: правова компетентність, педагогічні працівники економічних коледжів, перспективи, прогнозування, стратегічні завдання.

The article carried out the educational and prognostic forecasting of the prospects of the professional development of the pedagogical staff of the vocational colleges through the prism of solving the problems of the current educational practice. The strategic task in solving the problems of optimizing the network of the vocational pre-higher institutions and the balance of specialties for which specialists are trained in the vocational pre-higher institutions is determined by the need to optimize the network of colleges according to the profile criterion, the prospects of which are related to creating narrow-profile colleges, powerful educational centres that carry out professional training and advanced training of specialists in one (perhaps several related) fields of knowledge. In the context of solving the problem of low efficiency of the professional development of college teaching staff, it was suggested starting the educational and professional training programmes for teaching staff of the vocational training institutions (field of knowledge "01 Education/Pedagogy", specialty "015 Professional education (by specialization)") to replenish the teaching staff of the colleges with specialists by the qualifications of "teacher of economic subjects", "teacher of agricultural subjects", etc.; developing and approving the professional standards for the positions of teaching staff at the vocational pre-higher institutions, which will contribute to strengthening the legal component of the professional activity of teaching staff of the vocational pre-higher institutions; introducing the legal constituent into the content of the professional development of the teaching staff in order to create the safe educational environment in the economic colleges, increase the effectiveness of the legal education of students and the quality of the educational process on the whole.

Key words: legal competence, teaching staff of economic colleges, prospects, forecasting, strategic tasks.

УДК 37.091.12
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.32>

Курок Р.О.,
канд. юр. наук, доцент,
мол. науковий співробітник лабораторії
науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах
і технікумах
Інституту професійної освіти
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Не зважаючи на складності сучасних етапів життя країни, пов'язані з пандемією, військовою агресією росії, державна політика в царині професійної освіти спрямована на реалізацію стратегії піднесення якості професійної підготовки фахівців відповідно до потреб вітчизняного та зарубіжного ринків праці. При цьому вкрай важливим і актуальним є освітньо-прогностичне прогнозування перспектив професійного розвитку педагогічних працівників фахових коледжів, яке вчені розглядають в контексті практики вироблення обґрунтованих прогнозів як однієї з гарантій передбачуваного розвитку педагогічних явищ і процесів. Услід за В. Пікельною [1, с. 716], Л. Онищук [2, с. 7] під прогнозом в освіті розуміємо

передбачення щодо модернізації змісту навчання в контексті запровадження сучасних кваліфікаційних стандартів, оновлення навчальних планів, освітньо-професійних програм, впровадження продуктивних освітніх технологій, електронних освітніх ресурсів, інноваційних засобів діагностики навчальних досягнень студентів та ін. Про важливість освітньо-педагогічного прогнозування говорить факт створення у 1999 р. за ініціатииви Академії прогнозування і Міжнародного інституту соціології Трієстського університету в Горіції (муніципалітет в Італії) Міжнародної академії досліджень майбутнього (International Futures Research Academy), учені якої професійно займаються проблемами теорії і практики прогнозування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми педагогічного прогнозування були

предметом наукових розробок вчених: І. Андрощук, С. Бурчака, В. Загв'язинського, О. Кошука, М. Михнюк, О. Радкевича, О. Тітової та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є здійснити освітньо-прогностичне прогнозування перспектив професійного розвитку педагогічних працівників фахових коледжів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати прогнозу розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів висвітлено в аспекті розв'язання проблем сучасної освітньої практики. Першою ключовою проблемою, яка існує у цій освітній галузі та разом з наявними внутрішніми і зовнішніми викликами генерує певні ризики, що негативно впливають на якість підготовки фахівців, зокрема економістів, професійний розвиток педагогічних працівників, є недостатня ефективність системи ФПО.

Насамперед, для розв'язання вказаної проблеми необхідно оптимізувати мережу фахових коледжів. Аналітичне дослідження мережі регіональних коледжів свідчить, що в деяких областях України немає взагалі коледжів економічного профілю. За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (далі – ЄДЕБО), в Закарпатській області економічних за профілем коледжів немає, але на 1 червня 2022 року інші заклади ФПО здійснювали професійну підготовку 277 студентів-економістів. Подібну картину спостерігаємо також у Хмельницькій області: коледжів економічного профілю взагалі немає, а професійну підготовку фахівців економічних спеціальностей здійснюють «непрофільні» заклади ФПО.

Вказані факти говорять, насамперед, про необхідність оптимізації мережі закладів ФПО взагалі та економічних зокрема, на основі урахування комплексу критеріїв оптимізації.

Оскільки нас, насамперед, цікавлять прогностичні аспекти розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів, зупинимо увагу на актуальності спеціальностей галузі знань «07 Управління та адміністрування» (табл. 1).

Як це видно з табл. 1, серед п'яти спеціальностей галузі знань «07 Управління та адміністрування» найбільший контингент студентів презентує спеціальність «071 Облік і оподаткування»: тут навчається 7331 особа. 6923 студентів опановують спеціальність «072 Фінанси, банківська справа та страхування», і лише 2070 студентів навчаються спеціальності «075 Маркетинг». Проте, як ми вказували вище, це не значить, що зазначені спеціальності опановуються студентами виключно в економічних коледжах. За даними ЄДЕБО, часто і політехнічні (наприклад, «Відокремлений структурний підрозділ «Новокаховський політехнічний фаховий коледж Державного університету

«Одеська політехніка»», і автотранспортні (Відокремлений структурний підрозділ «Одеський автомобільно-дорожній фаховий коледж Державного університету «Одеська політехніка»», і будівельні (Маріупольський будівельний фаховий коледж), і агротехнічні (Борщівський агротехнічний фаховий коледж) чи технічні (Відокремлений структурний підрозділ «Одеський технічний фаховий коледж Одеського національного технологічного університету» мають у своєму складі спеціальності «непрофільні».

Таблиця 1

Контингент студентів коледжів, що здобувають спеціальності галузі знань «07 Управління та адміністрування» (на 1.06.2022 р.)

№ з/п	Спеціальності	Контингент здобувачів, осіб
1	071 Облік і оподаткування	7331
2	072 Фінанси, банківська справа та страхування	6923
3	073 Менеджмент	3649
4	075 Маркетинг	2070
5	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	6532
Всього		26550

Маємо підкреслити, що, наприклад, професійно-правовий розвиток педагогічних працівників, задіяних до підготовки здобувачів економічних спеціальностей у технічному чи будівельному коледжі, не такий динамічний, як у економічному коледжі. Мовиться про профільність методичної роботи у коледжі, про особливості освітнього середовища, традиції та ін. Отже, «розбалансованість» спеціальностей є, на нашу думку, негативним чинником розвитку правової компетентності викладачів-економістів, і цей аспект має бути постійно в полі зору педагогічної громадськості.

Природно, ефективність професійного розвитку педагогічного працівника корелює з опануванням особою таких компонентів професійно-педагогічної діяльності, як потребо-мотиваційного (стимулюючого), інформаційно-пізнавального (орієнтуючого), цілеформуючого (програмуючого), знаряддево-операційно-результативного (продукуючого), емоційно-почуттєвого (утверджуючого) [3]. Зупинимось докладніше на сформованості цих особистісних утворень сучасного викладача економічного коледжу.

Насамперед відзначимо, що зазвичай до етапів професійного розвитку (професіогенезу особистості) учені (С. Гончаренко, І. Каньковський, В. Войтко, В. Рибалка, В. Ямницький, В. Ягупов) відносять: професійне самовизначення і вибір професії; професійна підготовка і формування готовності до опанування професії; професійна

освіченість; професійна компетентність; професійна майстерність; професійна культура.

Повертаючись до розвитку компонентів професійно-педагогічної діяльності, зауважимо, що тут спостерігаємо певні порушення закономірностей професійного розвитку особистості педагогічного працівника, зокрема економічного коледжу. Зупинимо увагу на стадії «вибору професії і стадії професійної підготовки». У законі України «Про фахову передвищу освіту» у статті 59 задекларовано: «Посади педагогічних працівників, як правило, займають особи із ступенем магістра. До 30 відсотків посад педагогічних працівників закладу фахової передвищої освіти, структурного підрозділу закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, основним видом діяльності якого є освітня діяльність у сфері фахової передвищої освіти, можуть займати особи з вищою освітою першого (бакалаврського) рівня» [4].

Вважаємо за доцільне констатувати, що нині право викладати в закладі ФПО має випускник будь-якої магістратури. Аналіз освітньо-професійних програм [5; 6] підготовки фахівців за другим (магістерським) рівнем вищої освіти (наприклад, спеціальності «076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», «071 «Облік і оподаткування»») свідчить, що навчальними планами не передбачено опанування здобувачами психолого-педагогічними дисциплінами, відповідно, магістранти не проходять педагогічних практик. Іншими словами, здобувачі цих програм готуються стати магістрами, наприклад, з обліку і оподаткування та в майбутньому розбудовувати кар'єру керівника малого підприємства, менеджера з бухгалтерського обліку, аудитора, кваліфікованого бухгалтера, економіста тощо, врешті, професійно спрямовуються не на педагогічну діяльність.

Отже, якщо випускник магістратури зголосяться працювати викладачем, наприклад, економічного коледжу, то етап «вибору професії і професійної підготовки» його професійного розвитку розпочинається безпосередньо лише в умовах закладу ФПО. І, відповідно, започатковується формування (не розвиток!) потребмотиваційного (стимулюючого) та деяких інших компонентів педагогічної діяльності.

Така сучасна практика підбору педагогічних працівників коледжів є джерелом складної суперечності між вимогами Закону України «Про фахову передвищу освіту» до їх професійного розвитку («Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані: 1) постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та педагогічну майстерність, забезпечувати безперервний професійний розвиток» [4]) та низьким рівнем сформованості у молодих педагогічних працівників мотиваційних, психологічних,

методичних основ здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Відтак, стратегічними завданнями розв'язання проблеми неефективного професійно-правового розвитку педагогічних працівників закладів ФПО, зокрема і економічних коледжів, вважаємо:

1. Започаткування освітньо-професійних програм підготовки педагогічних працівників закладів ФПО (галузь знань «01 Освіта/Педагогіка», спеціальність «015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)»). *Очікуваний результат:* поповнення педагогічних колективів коледжів фахівцями, які з перших днів університетського навчання вмотивовано опановували педагогічну діяльність задля отримання кваліфікації, наприклад, «викладач економічних дисциплін», «викладач сільськогосподарських дисциплін» тощо.

2. Розроблення та затвердження професійних стандартів для посад педагогічних працівників закладів ФПО (згідно Класифікатора професій ДК 003:2010 [7], посади «232 Викладачі закладів фахової передвищої освіти»). *Очікуваний результат:* затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей педагогічних працівників мають слугувати, з одного боку, основою розроблення освітніх стандартів професійної підготовки викладачів, майстрів виробничого навчання, методистів тощо, а з іншого – передбачати додаткові трудові функції педагогічних працівників, зокрема інформаційно-правову, правоосвітню, правовиховну, комунікативно-правову, технологічно-правову, організаційно-правову, інтелектуально-правову, ціннісно-нормативну [8]. Крім цього, саме професійний стандарт є першоджерелом розроблення стандартів оцінювання кваліфікацій. У цілому прогнозуємо, що це буде сприяти посиленню правового компонента професійної діяльності педагогічних працівників закладів ФПО, зокрема викладачів економічного коледжу.

3. Введення правового компонента у зміст підвищення кваліфікації педагогічних працівників задля створення безпечного освітнього середовища в економічних коледжах, підвищення результативності правового виховання студентів і, в цілому, якості освітнього процесу. Стратегічними завданнями закладів ФПО в означеному сенсі є, на нашу думку, організація продуктивної методичної роботи в коледжі, де розвиток правової компетентності педагогічних працівників здійснюється із використанням інтерактивних форм (майстер-класи, тренінги, вебіари, сесія «питання-відповідь», мозковий штурм, ділова гра, аналіз професійно-правових ситуацій, методичні квести тощо). При цьому самоосвітня діяльність педагогічних працівників щодо розвитку правових знань, умінь, навичок має передувати, як би випереджувати зазначені формальні форми.

Природно, для розроблення кожним викладачем власної програми правового саморозвитку у системі методичної роботи коледжу слід мати сучасне навчально-методичне забезпечення.

Висновки. Отже, через призму низки ідентифікованих проблем сучасної освітньої практики визначено стратегічні завдання розв'язання проблеми неефективного професійно-правового розвитку педагогічних працівників закладів ФПО, зокрема і економічних коледжів. Точність і обґрунтованість нашого педагогічного прогнозу посилюють такі положення: сучасна вітчизняна ФПО має розгалужену мережу коледжів, які в кожному регіоні України орієнтовані на якісне виконання державного і регіонального замовлення; професійну підготовку фахових молодших бакалаврів забезпечує достатня кількість досвідчених педагогічних працівників, що мають ґрунтовні професійні знання та уміння і сповідають принципи гуманістичної педагогіки; у кожному економічному коледжі, у системі ФПО взагалі спостерігається висока спадкоємність технологій професійної підготовки фахівців середньої управлінської ланки та освітніх традицій поряд з упровадженням інноваційних методів, форм і засобів правового навчання і виховання, сучасного досвіду соціально-приватного партнерства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пікельна В. С. Прогнозування. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 716–717.
2. Онищук Л. А. Концепція прогнозування розвитку загальної середньої освіти. К. : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2016. – 32 с.
3. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Про фахову передвищу освіту. Закон України 06.06.2019 р. № 2745-VIII. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 04.03.2021).
5. Каталог освітніх програм підготовки магістрів на 2022–2023 навчальний рік. URL: https://nyayaubip.edu.ua/sites/default/files/u284/katalog_magprogram_ukr_2022_na_sayt.pdf (дата звернення: 14.08.2022).
6. Освітньо-професійна програма підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування». Миколаївський національний аграрний університет, 2020. 27 с.
7. Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST001929.html (дата звернення: 14.08.2022).
8. Радкевич О. П. Теоретичні і методичні основи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2020. 587 с.